

УДК 37.037:796.011.3:376.2

Пасічняк Л.В., Щурик І.М.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СПОРТИВНОЇ АНІМАЦІЇ У ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З НАБУТИМИ ВАДАМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

У даній статті розкрито зміст та завдання психологічної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату. Обґрунтовано ефективність застосування елементів спортивної анімації у програмах психологічної реабілітації підлітків з функціональними порушеннями.

Ключові слова: психологічна реабілітація, рекреація, анімація, спортивна анімація, вади опорно-рухового апарату, підлітки з набутими вадами опорно-рухового апарату, функціональні обмеження.

Постановка проблеми. Аналіз стану дослідження проблеми психологічної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату свідчить про те, що як вітчизняні так і зарубіжні дослідники велику увагу приділяють таким її аспектам, як виокремлення виражених характерологічних особливостей підлітків із порушенням руху, з'ясуванню психологічних механізмів їх виникнення, обґрунтуванню важливості здійснення необхідних заходів для соціальної та особистісної реабілітації цієї категорії хворих.

Значно менше уваги приділяється вирішенню центральної проблеми реабілітації підлітків з порушенням опорно-рухового апарату – розробці практичних шляхів надання допомоги інвалідизованій дитині, зокрема з метою збереження нею позитивної самооцінки, відчуття власної гідності, інтеграції у суспільство та ін.

Науковці вважають, що чим раніше почнеться ціленаправлена реабілітація, спрямована на особистісний і фізичний розвиток підлітків з набутими функціональними обмеженнями, тим більшою мірою можна прогнозувати психологічне благополуччя, задоволення життям і особистісний ріст кожної такої дитини.

Одним з ефективних напрямів психологічної та фізичної реабілітації є застосування спортивної анімації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема соціалізації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату висвітлена у працях А. Адлера, А. Бандури, Л.Е. Орбан-Лембрик, О.В. Мудрик, Г. Тарда, Т. Парсонса. Питаннями різних аспектів анімаційної діяльності займалися Т. Лесіна, С. Пальчевський, М. Петрова, Л. Тарасов, М. Ярошенко. Основні принципи сучасної фізичної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату висвітлені у монографії А.Г. Шевцової [3], [6], [8], а також у працях таких дослідників як І.В. Петрова, В.М. Синьов, Г.М. Коперник [1], [4], [5] та ін. Основні проблеми, які гальмують процес інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у загальних навчальних закладах вивчали вчені С.А. Місяк, В.С. Церилевич та ін. [4], [7]. Науковці О. Благий та О. Андреева вивчали питання розвитку рекреаційних послуг для дитячої та підліткової категорії, наголошуючи, що саме засобом дитячої і підліткової рекреації можливо попередити й уникнути багатьох проблем, які можуть виникнути у майбутньому [1].

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективність застосування спортивної анімації у програмах психологічної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату з метою допомогти їм краще пізнати свої сильні сторони, перебороти почуття невпевненості в собі, розвинути відчуття власної гідності, відновити соціальну активність та інше.

Завдання:

1. Розкрити сутність, завдання психологічної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату.
2. Висвітлити основні психологічні проблеми підлітків з руховими порушеннями.
3. Обґрунтувати ефективність застосування елементів спортивної анімації у програмах психологічної реабілітації підлітків з набутими функціональними порушеннями.

Результати дослідження. Психологічна реабілітація передбачає психологічну підтримку людини з обмеженими можливостями. Науковці В.Й. Бочелюк та А.В. Турубарова стверджують, що особливого значення соціально-психологічна реабілітація набуває у підлітковому віці, адже саме у цьому віці спостерігається інтенсивний розвиток психічних пізнавальних та емоційно-вольових процесів [4].

Основними значущими завданнями психолого-реабілітаційного напрямку є відновлення та розвиток інтелектуальних функцій людини, її емоційного стану, комунікативної культури. Соціально-реабілітаційний напрям має на меті вирішення завдань соціалізації підлітка з набутими функціональними порушеннями. Негативна, низька самооцінка, що формується у таких дітей під впливом упередженого, негативного ставлення однолітків, дорослих, недоступності багатьох можливостей, звичних для здорових дітей призводить до негативного ставлення до себе як особистості, низької соціальної активності, недостатньої освіти та ін. [5], [8].

Основними завданнями соціально-психологічної реабілітації в роботі з підлітками з набутими вадами опорно-рухового апарату науковці Н.Б. Трофімова, С.П. Дуванова [3] є: психологічна діагностика й корекція пізнавальної та емоційно-вольової сфер особистості; стимуляція сенсорних сфер організму; формування мовного, предметно-діючого й ігрового спілкування у дітей з навколишніми; формування адекватної самооцінки та рівня домагань; зняття психічного травматизму у зв'язку з лікувальними процедурами (операціями) через невідповідність надії дитини на швидке лікування; формування позитивних рис особистості; психологічна адаптація до змінених умов. Отже, головною, метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу та створення і забезпечення умов для повноцінного входження підлітків з функціональними порушеннями в соціальне життя. Вважаємо, що вирішення проблеми полягає у створенні таких умов суспільного життя, де розумові чи фізичні обмеження не створюватимуть залежності підлітка з вадами від здорових людей, або ця залежність буде зведена до мінімуму. Основним напрямом соціально-психологічної реабілітації є створення активного середовища, яке спонукатиме підлітків з функціональними порушеннями на виховання самостійності, соціальної активності та ін. Якраз розвиток якісних рекреацій послуг новітніх зразків для дітей та підлітків є одним з головних завдань сучасного суспільства, адже саме підлітковий вік є сенситивним для розвитку особистості дитини.

Рекреація є одним з найважливіших напрямів відновлення сил людини, оскільки відповідає за виховання здорового майбутнього покоління. Її розглядають як комплексний процес, який включає в себе фізичний, психологічний, соціальний компонент. Термін "рекреація" розглядається також як процес відновлення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил особистості. Лише тоді, коли людина поєднує фізичну і духовну рекреацію, її життєдіяльність є гармонійною, спрямованою на подальшу соціальну самореалізацію. Важливою характеристикою рекреаційного процесу є те, що задовольняються потреби особистості в активному відпочинку, руховій активності. Така характеристика рекреації пов'язує її з анімацією.

Досліджуючи значення організації рекреаційної діяльності, визначимо сутність поняття "анімація". Термін "анімація" (лат. "анімація" – душа, повітря, вітер) означає насагу, натхнення, залучення до руху, до активної діяльності, стимулювання життєвих сил. Анімація розглядається як робота над розробкою спеціальних програм проведення вільного часу. Анімаційні програми включають спортивні й рухливі ігри, заняття, що входять у сферу духовних інтересів, різні тренінги й тематичні заходи [5]. Особливого значення, зокрема у програмах соціально-психологічної реабілітації набуває спортивна анімація, яка являє собою комплекс активізуючих програм, сформованих з використанням спортивних ігор [1]. В основі спортивної анімації – спортивний спосіб життя, який об'єднує все те, що сприяє виконанню людиною суспільних, професійних і побутових функцій. Збереження і зміцнення здоров'я – це головні функції спортивної анімації. Особливе значення в комплексі заходів, спрямованих на практичну підготовку студентів, надається різноманітним спортивним заняттям, змаганням, конкурсам тощо. Це загальновідомі ігри, що мають чітко регламентовані умови та правила, а також зовсім нові, розроблені студентами, які вони презентують під час проведення різноманітних анімаційних заходів.

Завдяки своїй значимості та затребуваності спортивна анімація останнім часом набуває ознак самостійного виду діяльності [2]. Вчена Т. Лесіна визначає соціально-реабілітаційну сутність спортивної анімації: "У процесі спортивно-анімаційного впливу клієнт, через включення його у систему соціально-психологічних відносин із залученням до просоціальних дій, перетворюється на суб'єкта, активного агента власної соціалізації, головну дійову особу у власній долі, сильну особистість, здатну на "самодопомогу" [6].

Проте, як наголошують дослідники М. Дутчак та Л. Пасічняк, досі не здійснено системного наукового вивчення цього феномену. Науковці звертають увагу на те, що беручи до уваги специфічність спортивної анімації, очевидною стає некоректність для неї механічного використання вказаної технології, яка потребує суттєвого доопрацювання в частині визначення алгоритму реалізації необхідних технологічних операцій, а також урахування рівня задоволення інтересів та отримання задоволення учасниками анімаційних програм. Також особливу увагу потрібно звернути на стимулювання інтересу підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату до рухової активності, подолання їх інертності та байдужості щодо участі в анімаційних програмах [2].

Ми наголошуємо, що особливої уваги, підтримки потребують підлітки з набутими вадами опорно-рухового апарату. Для них інвалідність – це крах життєвих планів, розлад у родині, обмежене

спілкування з друзями, однолітками та інше. Самотність через відсутність повноцінного спілкування з ровесниками, зі значущими людьми, викликає почуття пригнічення, роздратування, ізолюваності та агресії. Підлітки з набутими вадами опорно-рухового апарату страждають через ізолюваність чи часткову ізолюваність від суспільства, відсутність можливостей бути активними та інше.

Саме анімаційна діяльність дозволяє переключитися особистості з негативних емоційних станів на позитивні, які сприятимуть стимулюванню здібностей підлітків; формує у підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату відчуття потреби та відчуття власної гідності.

Однак спортивна анімація потребує відповідної матеріально-технічної бази та підготовки інструкторів у реабілітаційній роботі з підлітками з набутими вадами опорно-рухового апарату, оволодіння відповідними психолого-педагогічними навичками та знаннями. Для проведення таких програм у реабілітаційній роботі потрібні інструктори із знаннями не лише в області психології, педагогіки, але й медицини, теорії і методики спортивного тренування дітей з функціональними порушеннями, фізіології, гігієни та ін. [1].

Таким чином, потужним фактором всебічного розвитку організму і зміцнення здоров'я підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату є спортивна анімація. Цілеспрямований комплексний вплив на підлітка з набутими функціональними порушеннями під час його реабілітації вирішує проблему становлення, розвитку, збереження й відновлення його фізичного, психічного, соціального здоров'я.

Впровадження елементів спортивної анімації у програми психологічного супроводу підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату відбувається за такою логікою:

№ з/п	Назва	Характеристика
1 етап	Виникнення	Відбувається теоретична розробка шляхів впровадження елементів спортивної анімації у програми психологічного супроводу підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату.
2 етап	Засвоєння	Здійснюється апробація нововведення у програми психологічного супроводу підлітків з набутими функціональними порушеннями
3 етап	Насичення	Якщо результат впровадження позитивний, відбувається широке впровадження елементів спортивної анімації у програми психологічної реабілітації
4 етап	Рутинізація	Впровадження елементів спортивної анімації у програми психологічного супроводу підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату перетворюється у звичайну норму.
5 етап	Ефективність	Впровадження елементів спортивної анімації у програми психологічного супроводу підлітків з набутими порушеннями опорно-рухового апарату успішно пройшло усі попередні етапи та дає ефективні результати.

Висновки

Загальною метою у роботі психологічної реабілітації підлітків з набутими порушеннями руху є відновлення та розвиток пізнавальних та емоційно-вольових процесів, забезпечення максимально повної психологічної адаптації особистості у суспільство.

Для успішної психологічної реабілітації та адаптації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату в суспільство важливого значення сьогодні набуває застосування спортивної анімації. Основним завданням реабілітаційних програм із застосуванням засобів спортивної анімації є відновлення можливостей підлітків з вадами здійснювати дозвілєву та рекреаційну діяльність відповідно до своїх інтересів та уподобань, підтримка життєвої та соціальної активності людини; створення сприятливого психоемоційного середовища та інше.

Вважаємо, що саме спортивна анімаційна діяльність формує у підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату відчуття власної гідності та потреби людям; вона є найкращим засобом для відновлення соціальних зв'язків підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату. Саме спортивна анімація актуалізує духовні потреби підлітків з вадами, які згодом допоможуть у подоланні психологічних і фізичних обмежень. Спортивна анімація дозволяє переключитися підлітку з негативних психоемоційних станів на позитивні, які сприяють стимулюванню потенційних фізичних і творчих здібностей підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату.

Перспективи подальших досліджень полягають у практичному впровадженні елементів спортивної анімації у програми психологічної реабілітації підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату.

Використані джерела

1. Андреева О.В. Технологія розробки рекреаційно-оздоровчих програм у літньому оздоровчому таборі / О.В. Андреева, А.В. Гакман // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2011. – № 4. – С. 216-220.
2. Дутчак М. Актуалізація проблеми підготовки та реалізації програм спортивної анімації в місцях масового відпочинку / М. Дутчак, Л. Пасічник // Вісник прикарпатського університету. – 2012. – Вип. 16. – С. 53-57.
3. Купрєєва О. І. Особливості емоційної сфери інвалідів-спортсменів / О.І. Купрєєва // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2000. – Том 2, ч. 2. – С. 68-72.
4. Купрєєва О. І. Психологічні аспекти ампутації кінцівок у осіб середнього віку / О. І. Купрєєва // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – №3, 4. – С. 132-140.
5. Ковальова Н. Технологія проектування рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників / Н. Ковальова, О. Андреева // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2012. – №2. – С.29-34.
6. Мастюкова Е. М. Некоторые особенности мотивационной сферы школьников с церебральным параличом и воспитание основ нравственного поведения/ Е. М. Мастюкова // Дефектология. – 1985. – №5. – С.45 – 49.
7. Стрєж Л. Психологічний супровід дітей з ОНР у дошкільному навчальному закладі / Л. Стрєж // Інклюзивна освіта: стан та перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: ФО-П., 2007. – С. 128-130.
8. Таранченко О. М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання / О. М. Таранченко, Ю. М. Найда // Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник. – К. : 2007. – 128с.

Pasichnyak L., Schurik I.

**PROBLEMS OF IMPLEMENTATION ELEMENTS IN SPORTS ANIMATION PROGRAMS
PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF ADOLESCENTS WITH DISABILITIES
ACQUIRED MUSCULOSKELETAL**

The state of the problem of psychological rehabilitation of adolescents with acquired defects of the musculoskeletal system. In this article, the content and objectives of psychological rehabilitation of adolescents with acquired defects of the musculoskeletal system. Psychological Rehabilitation provides psychological support person with disabilities. Scientists claim that the special importance of socio-psychological rehabilitation becomes a teenager, because at this age there is an intense mental development of cognitive, emotional and volitional processes. The main tasks of significant psychological rehabilitation towards the restoration and development of the intellectual functions of man, his emotional state, communicative culture. Social Rehabilitation course aims to meet the challenges of socialization of adolescents with acquired functional disorders. The negative, low self-esteem, which is formed in such children influenced by prejudice, negative attitudes of peers, adults inaccessibility of many features familiar to healthy children leads to a negative attitude towards him as a person of low social activity, lack of education, and others. The basic psychological problems of adolescents with acquired defects of the musculoskeletal system. Essence and Tasks stages of sports animation elements in psychological rehabilitation program for adolescents with acquired defects of the musculoskeletal system. The efficiency of the use of elements of sports animation program and psychological rehabilitation of adolescents with functional disorders.

Key words: *psychological rehabilitation, recreation, animation, sports animation, defects of the musculoskeletal system, teenagers impaired locomotor apparatus disabilities.*

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015 р.